

Turreferater for Østfold Botaniske Forening (ØBF) 2001

Åsermarka, Askim 14. april

Overraskende nok møtte det fram hele 14 personer på denne turen hvor temaet var moser og lav. Vårturene synes å være populære uansett tema. Folk lengter vel ut etter vinterdvalen.

Noen personer tjuvstartet med en tur i Onstadsområdet tidligere på dagen uten at vi fant det helt store. Blant annet ble fløyelsglye *Collema furfuraceum* og ospekjuke *Inonotus rheades* på osp demonstrert i Onstadsområdet. Dessuten ble også krusfagermose *Plagiomnium undulatum* vist.

Åsermarka er foreslått som barskogsreservat, hoveddelen ligger i Askim kommune, resten i Trøgstad. Det foreslåtte verneområdet er en hovedsakelig vest til nordvendt granskogsli ved Glomma. Vi brukte tid for å komme inn til den nordlige delen som har den mest spennende kryptogamfloraen. På veien dit ble flere vanlige arter demonstrert. Det kan likevel være verd å nevne en edelgran *Abies alba* som noen hadde lyst til å fjerne da den har lite her å gjøre.

På Holmen, en halvøy ute i Glomma, ble både blåveis *Hepatica nobilis* og moskusurt *Adoxa moschatellina* funnet. Like nord for Holmen ble sprikeskjegg *Bryoria nadvornikiana* demonstrert sammen med den langt vanligere bleikskjegg *B. capillaris*. Sprikeskjegg er meget sjelden i Østfold idet den kun er kjent fra en lokalitet i Askim (Åsermarka) og en lokalitet i Rømskog. Denne gangen ble den funnet noe sør for tidligere kjente forekomster i Åsermarka.

I kjerneområdet ble det funnet spor etter en tømmerrenne ikke langt fra der en 360 år gammel gran ble boreprøvet under undersøkelser i forbindelse med verneplanen. Ellers kan nevnes: Lungenever *Lobaria pulmonaria* på en selje, kystvrenge *Nephroma laevigatum* på rogn, stiftfiltlav *Parmeliella triptophylla* på flere trær, krukkenål *Microcalicium disseminatum* på gran. Turens største godbit var at yngstemann (Guttorm

Gundersen) fant en liten forekomst av mosen grønnsko *Buxbaumia viridis* på en morken granlåg.

Leder var **Bjørn Petter Løfall**.

Årvolltangen i Rygge 22. mai

Denne ettermiddagen hadde vi tenkt oss en tur på Årvolltangen i Rygge for å se nærmere på en ramsløk-lokalitet *Allium ursinum* som er oppdaget i relativt tid. Årvolltangen er en lang odde som strekker seg ut i Vansjø med Mosse-elva i nord og selve innsjøen i sør. Området er lagt ut som friluftsområde i Rygge. Her finnes en del grov granskog, men også en del spor etter hogst fra relativt ny tid. Speiderne har en hytte her ute, og det er i nærheten av denne at det ryktes ramsløk skulle finnes. Ved nærmere undersøkelser viste det seg at forekomsten er relativt stor, men at den er sterkt truet av granplanting midt ute i bestandet. Vi bestemte oss derfor for å trå til denne kvelden med sag og ryddeutstyr for å bedre lysforholdene for arten på lokaliteten. Vi hadde selvsagt innhentet tillatelse fra Rygge kommune som grunneier på forhånd. Undertegnede, som leder av turen, innså snart at det neppe ville bli nok tid på en kveld til å rydde lokaliteten tilfredsstillende. Rune Aae og undertegnede dro derfor ut helgen i forveien for å fjerne noen grantrær.

Den annonserte datoen kom det bare fire deltagere, men da var det meste av arbeidet ferdig. Området for øvrig er et skogsområde med enkelte bedre forekomster som furuvintergrønn *Pyrola chlorantha* og blåveis *Hepatica nobilis*. I Vansjø, som ligger inntil, er det gjort mange fine funn, men innsjøen er i dag svært forurenset og tilgrodd med takrør *Phragmites australis* som et resultat av landbrukets høstpløying og borttak av beitedyr. Belegg fra 1951 viser at på Tangen i Rygge fantes bittergrønn *Chimaphila umbellata* den gang som

eneste kjente voksested for arten i Rygge. Vi har imidlertid ikke klart å finne igjen bittergrønn i kommunen.

Leder var **Jan Ingar I. Båtvik**.

Søndre Sandøy på Hvaler 9. juni

Årets tur til Hvaler skulle være en fellestur med andre naturfaglige foreninger i Østfold, men fordi det nesten bare var botanisk interesserte med på turen ble botanikken prioritert. Men vi hadde med både fuglefolk og insektfolk til å svare på spørsmål om flyvende og krypende skapninger. Til sammen var 21 personer med på denne turen som gikk i godt forsommervær. ØBF hadde tur til øya senest i 1998. Da konsentrerte vi oss om den svært artsrike søndre del av øya. Det gjorde vi også ved denne ekskursjonen, men vi startet med en tur på veien mot nordsiden av øya, der vi først stoppet opp ved en storvokst hybrid mellom engfiol og skogfiol *Viola canina x riviniana*. Ved veisvingen rett sør for Bakkevik fikk vi se griseblad *Scorzonera humilis* og klokkevintergrønn *Pyrola media*, før vi oppsøkte et kjent voksested for vassveronika *Veronica anagallis-aquatica*. Vi kunne konstatere at den fremdeles finnes på lokaliteten, men så tidlig på året var den relativt kortvokst og ennå ikke i knopp. I åkerkanten på veien til grøfta med vassveronika sto en del stivgjøkesyre *Oxalis fontana* ny for øya.

Første stopp på veien sørover på øya var Sandø-Rød der vi fikk se hundetunge *Cynoglossum officinale* (som vokser flere steder på øya, bl.a. ved fergeleiet), fuglestjerne *Ornithogalum angustifolium*, svarterteknapp *Lathyrus niger* og en kattost som trolig var småkattost *Malva neglecta*. Den var imidlertid ikke i blomst, så funnet må verifiseres senere. Ved Ødegården beundret vi de vakre, store og mørke eksemplarene av vårmarihand *Orchis mascula* som vokser her. Før vi tok en rast ved Ødegårdsstranda fikk vi med oss et par forekomster av knollsoleie *Ranunculus bulbosus* og marinøkkel *Botrychium lunaria*.

På turen videre fikk vi følge av Hans Kristian Rød, som bl.a. kunne vise oss engklokke *Campanula patula* i en villeng. Før vi kom til Stuevika fant vi mer fuglestjerne og en del furuvintergrønn *Pyrola chlorantha*. Ved sandstranda i Stuevika stoppet vi opp for å se på dvergsmyle *Aira praecox* som ble oppdaget her i 1991. Den vokser innimellom de ytterste furutrærne. Her har mange botanikere gått og tråkket før. Likevel greide vi å gjøre dagens funn nettopp her. Rundt føttene til to av de ytterste furutrærne vokser rikelig med bittergrønn *Chimaphila umbellata*. Etter antallet skudd å dømme må den ha stått her i mange år. Dette er den tredje kjente lokaliteten for bittergrønn på øya, så nå kan Søndre Sandøy trolig skryte av å ha landet rikeste forekomster av denne arten.

Siste stopp på turen var Løkkeberg, der vi fant smånesle *Urtica urens* og orientveronika *Veronica persica* i store mengder som ugras i en potetåker, og vi konstaterte at brakkvalmue *Papaver dubium* fremdeles vokser her, selv om det bare var rosetter å påvise så tidlig på året.

Leder for turen var **Gunnar Engan**.

Monaryggen, Eidsberg 26. juni

Turen ble lagt til Høysand grustak i den østlige delen av morenen. Hovedformålet var å se på den nyoppdagede forekomsten av klåved *Myricaria germánica*. Her ble en del busker beskuet og fotografert. Funnet er tidligere beskrevet i Natur i Østfold, hefte 2/2000.

Andre del av turen var lagt til en gammel jernbanetomt på sydsiden av morenen, et sidespor som i sin tid ble anlagt for opplesning av grus, men som i dag ligger brakk. Stedet har en del arter som ikke er vanlige i indre Østfold. Av disse kan nevnes harekløver *Trifolium arvense*, gul gåseblom *Anthemis tinctoria*, hvitdodre *Bertéroa incána*, rundskolm *Anthyllis vulnerária*, engnellik *Dianthus deltooides* og bakkestarr *Carex ericetórum*.

Som vanlig på kveldsturer går tiden altfor fort, men det ble tid til en avsluttende rast med utveksling av erfaring og kunnskap om floraen, noe som alltid er svært verdifullt for deltagende amatører. Syv deltagere i klar kveldssol.

Leder var **Nils Orderud**.

Opstad, Sarpsborg 16. august

Kraftige tordenbyger like før turen ble arrangert får ta skylden for at bare 8 personer møtte. Det var heldigvis mest oppholdsvær under selve ekskursjonen.

I sørkant av Raet, ved Opstad, like vest for ett av Norges største fornminnefelt, finnes en breelvvavsetning med store masseforflytninger hvor det er dannet en liten intermediær myr og svartorskog. Myra domineres av loppestarr *Carex pulicaris*, samt innslag av breiull *Eriophorum latifolium*. Ellers ble det funnet forekomster av skavgras *Equisetum hyemale* med sporestander, liten forekomst med hjertegras *Briza media*, myrsauløk *Triglochin palustre* og gulstarr *Carex flava*. Myra var likevel noe artsfattigere enn forventet.

Like øst for myra finnes en av de mektigste svartor-sumpskogene i Østfold. Her er skogbunnen dekket med mongolspringfrø *Impatiens parviflora*. Leteaktiviteten i skogen ble hemmet av de mørke og regntunge skyene. Men gode bestander av slakkstarr *Carex remota* er også verdt å nevne herfra.

Leder var **Bjørn Petter Løfall**.

Ekskursjonsreferat Moss/Kambo 26. august

Ekskursjonen hadde som mål å vise fram de mange sørøstlige så vel som sørvestlige artene som har fått fotfeste i Mosseområdet de siste årene. Spesielt i den milde og våte høsten 2000 dukket det opp mange nye og uventete plantearter. En del av plantene ble funnet på gamle lagringsplasser for tømmer, men de fleste nyfunnene er fra langs kantene av nylig opparbeidete turstier gjennom Mosseskogene.

Sannsynligvis er plantene brakt til landet som diasporer i barken på importert tømmer, blant annet fra Baltikum. Etter barking på Pettersons industrianlegg har Moss kommune brukt en del av barken til opparbeiding av turveier. Det var nettopp disse turveiene som var hovedmålet for dagens ekskursjoner.

Første stopp var imidlertid en gammel, nå ubrukt, tømmerlagringsplass i Trolldalen på veien mot Kambo. Her fikk vi studere store og vakre bestander av engklokke *Campanula patula* og halvparasittene blåmarimjelle *Melampyrum nemorosum* og storengkall *Rhinanthus serotinus* ssp. *serotinus*. Alle disse kommer sannsynligvis fra Baltikum.

Resten av ekskursjonen ble viet turveiene. Første strekning ble stien bak Moss sjukehus. Her fins en av Norges få bestander av skoghøymol *Rumex sanguineus*, nå i fin frukt. Også flere større gyvelbusker *Cytisus scoparius* hadde overlevd den relativt kalde vinteren januar-mars 2001. I grasbakken langs hovedvegen sør for sjukehuset er vill gulrot *Daucus carota* ssp. *carota* et vanlig innslag. Den bratte turvegen ned langs hoppbakken vest for sjukehuset hadde fine bestander av småslirekne *Persicaria minor*, mongolspringfrø *Impatiens parviflora*, krattlodnegras *Holcus mollis*, kjempesvingel *Festuca gigantea* og kvitfrytle *Luzula luzuloides*. Nedenfor hoppbakken nær veikrysset stod restene av fjorårets giftkjeks *Conium maculatum*, men ingen nye planter var vokst opp i år.

Neste stopp var Skredderåsen skole, kanskje Norges eneste barneskole med giftplanten bulmeurt *Hyoscyamus niger*. Denne planten er imidlertid i Moss mye vanligere på vegkantene nær Solgård avfallsplass. Vårt ekskursjonsmål på Skredderåsen var imidlertid turveien sørover mot Solbakken. Uvanlige plantearter her er skogkarse *Cardamine flexuosa*, småslirekne, mongolspringfrø, kjempesvingel og skogstarr *Carex sylvatica*. Den sistnevnte hadde imidlertid nå mistet alle sine frukter. Under en 2½ m høy busk av robinia *Robinia pseudacacia* i skogkanten vokste også lundstjerneblom *Stellaria*

holostea, kystmaure *Galium saxatile* og lundgrønnaks *Brachypodium sylvaticum*. Lundstjerneblom har nå etablert seg flere steder i Moss og kan ha innvandret fra Baltikum der den er stedvis vanlig. Kystmaure og lundgrønnaks har imidlertid kommet fra vestligere strøk. Kystmaure er den registrerte plantearten som i Moss gikk sterkest tilbake vinteren 2001, og sjøl om kystmaure var meget vanlig høsten 2000, er det ikke usannsynlig at den vil forsvinne helt etter en ny kald vinter.

Bak Mosseporten handlesenter langs veien til Noreødegården ble Norges eneste forekomst av duftkjeks *Chaerophyllum aromaticum* demonstrert. Den stod nå med vakre og iøynefallende stilkjertlete frukter. Også dette er en plante som er stedvis vanlig i Baltikum, men på akkurat denne lokaliteten var det ikke påfylt bark i den siste tiden.

Neste stopp var turvegen øst for Solgård avfallsplass. Her fikk vi se sprørarve *Myosoton aquaticum* i fin blomst flere steder, dessuten ble en ny lokalitet for krypmure *Potentilla reptans* oppdaget. Ved vegen nedenfor Solgård

avfallsplass sto bulmeurt i fin frukt mens krypgaukesyre *Oxalis corniculata* var på vei til å bli overvokst av konkurrerende grasarter og syntes ikke å ha blomstret i år. Langs veien blomstret for øvrig kjempesennep *Sisymbrium altissimum* side om side med hundesennep *Descurainia sophia*.

Helt til slutt stoppet vi på parkeringsplassen vest for Nesparken. Her var det mange som fotograferte eller nøt synet av hunderot *Ballota nigra* og jordskolm *Lathyrus tuberosus* i full blomstring. Selv om Lids flora angir hunderot som kanskje utgått i Norge, så fins det i dag flere enkeltlokaliteter av arten i Moss.

Artsutvalget langs turveiene i Moss, som var helt eksepsjonelt høsten 2000, var fremdeles godt sommeren 2001, men noen få arter syntes å ha gått ut siste vinter, f.eks. heistarr *Carex binervis*, kåltistel *Cirsium oleraceum* og en sørlig form av breiflangre *Epipactis helleborine*, dessuten var reduksjonen i bestandene av kystmaure voldsom. Vi var 8 deltagere sammen med leder **Kåre Arnstein Lye**.